

af akademiske stofområder angår. Ellers vil der snart kun være de lukrative computerbøger at falde ned på.

Michael F. Wagner

Bruce H. Kirmmse: *KIERKEGAARD in Golden Age Denmark*. (Indiana University Press, 1990). 558 s.

Prof. Kirmmse beskæftiger sig i »KIERKEGAARD in Golden Age Denmark« dels med guldalderens ledende personligheder som Oehenschläger, Mynster, Heiberg, Martensen, Grundtvig, H. N. Clausen og Orla Lehmann m.fl., dels med Kierkegaards sene forfatterskab.

Bogen er inddelt i to dele. Den første kalder han »Kierkegaard's Denmark«. Det er en (kultur)historisk fremstilling af baggrunden for og af guldalderen. Som en fremstilling af den omverden, som Kierkegaard efterhånden kom i en stadig mere tilspidset konflikt med, er den unødvendig lang og detaljeret. Det er et stykke Danmarkshistorie, og som sådan er det misvisende at kalde det for »Kierkegaards Danmark«.

Det samme kan siges om en anden del, som prof. Kirmmse kalder »Denmark's Kierkegaard«. Det er stort set en kronologisk parafrase af det sene forfatterskab, hvori Kierkegaard expliciterer sit forhold til kristendommen. Det vil sige den kristendomsforståelse, som det officielle Danmark ikke ville vide af! »Kierkegaard's Denmark« har altså meget lidt at gøre med specielt Kierkegaard, og »Denmark's Kierkegaard« har lige så lidt med Danmark som helhed at gøre i guldalderen.

Det er prof. Kirmkses opfattelse, at forfatterskabet efter »Efterskriftet« er relativt let at have med at gøre, og at det er af særlig interesse på grund af dets stigende social-politiske karakter. Denne del af Kierkegaards litterære

karriere er vigtigere end den første for det formål at forstå Kierkegaards syn på samfundet og forholdet mellem religionen på den ene side og politik og kultur på den anden side.

»Den nærværende studie er et forsøg på at forstå og at rekonstruere konteksten i den danske guldalder, og at redde Kierkegaard som den historiske skikkelse og sociale kritiker han var ved at placere og undersøge Kierkegaards udvikling inden for denne kontekst,« skriver prof. Kirmmse i forordet (ix) og præciserer som sagt, at formålet er at forstå Kierkegaards syn på samfundet og forholdet mellem religionen på den ene side og politik og kultur på den anden side, samtidig med at han vil erindre om, at Kierkegaard »var splittet mellem land og by, mellem Mynster og Hernnhut. Han var splittet mellem guldalderens elegante og konservative, men måske kun af navn kristne dragning med dens litterære mønster i den hegelianske Heiberg, og hans egen vej til en bekræftelse af sin »bonde«-forståelse af kultur, politik og kristendom«. (p.263)

Det er rigtigt at se en person i den historiske sammenhæng, han indgår i, men det er vigtigt at fastslå, at både fremstillingen af personen og af sammenhængen er teoretiske rekonstruktioner. Det betyder, at denne studie er en teoretisk rekonstruktion af Kierkegaard og en teoretisk rekonstruktion af den virkelighed, som den virkelige Kierkegaard levede i et meget isoleret og ensomt forhold til.

Sådanne rekonstruktioner vil altid være styret af en interesse, der påvirker udvælgelsen og fremstillingen af materialet. Prof. Kirmkses interesse er, som han gør opmærksom på, en social, politisk og religiøs og kulturhistorisk interesse.

Det var imidlertid ikke Kierkegaards interesse. Det virker derfor forfejlet, at

prof. Kirmmse forsøger at fremstille Kierkegaard som en social kritiker, når Kierkegaard så bestemt og udtrykkeligt ikke var og ikke ville være det.

Kierkegaards forfatterskab er præget af, at han ikke ønskede at blande sig i politik. Det drejede sig for ham først og fremmest om forholdet til Gud. Det var f.eks. årsagen til, at han hævdede forlovelsen, og til, at han kun blandede sig meget lidt i den offentlige debat. Således afslog han bl.a. en opfordring fra Christian d. 8 til at udtale sig om forhold i landet.

Kierkegaards forfatterskab er et forsøg på at give en generel fremstilling af hans forhold til kristendommen. Men på trods af den generelle fremstilling og offentliggørelsen af forfatterskabet, forbliver det en meget subjektiv opfattelse, der i den periode, som prof. Kirmmse beskæftiger sig med, tangerer det sygelige. Det bør tages i betragtning i denne redningskonstruktion af Kierkegaard som samfunds- og kulturkritiker.

Bogen er en meget fyldig og meget grundig introduktion til guldalderen. Det er også en meget grundig gennemgang af Søren Kierkegaards sene forfatterskab, men fra et religionsfilosofisk og -psykologisk synspunkt, altså fra det synspunkt, Kierkegaard selv anlagde, bringer bogen ikke meget nyt.

Spørgsmålet er vel, om en historisk-biografisk metode kan forklare de steder i forfatterskabet, som Kierkegaardforskningen endnu ikke har forklaret tilfredsstillende.

Carl Kähler

En Skuespiller. Nicolai Neiiendams erindringsblade. (Selskabet for Dansk Teaterhistorie, 1991). 191 s.

Nicolai Neiiendams erindringsblade omfatter tiden fra 1917 til 1926, og de

udgives med kommentarer af Elsebeth Aasted og Klaus Neiiendam.

Bogen har den lidt triste forhistorie, at manuskriptet, der tilhører Teatermuseet, var genstand for en langvarig retssag, idet de nuværende udgivere ønskede at benytte og udgive manuskriptet, mens museets leder Lisbet Grandjean var halvt igennem en bog om Nicolai Neiiendam, (som hun har truffet), og hun ville til dette arbejde bruge Nicolai Neiiendams erindringsblade.

Retten afgjorde, at en fotokopi skulle udleveres, og ingen kan jo sammenligne den bog, der ikke blev færdig, med det nu udgivne manuskript.

Som bogen foreligger, er den læsværdig og fuld af nyttige oplysninger i de meget grundige kommentarer ved Klaus Neiiendam. De forekommer behageligt nok inde i bogen og hvor de hører hjemme, så man skal ikke hele tiden slå op til de bagerste sider.

N. N. er ikke ganske blid i sine domme over flere af de store samtidige. Olaf Poulsen, Karl Mantzius og andre får deres bekomst, lidt giftigt kan det virke, men også præget af indsigt i teatrets verden og dets mennesker. Som årene går, må han erkende, at Olaf Poulsen var uerstatteligt trods de menneskelige svagheder, Karl Mantzius bedømmes alt for hårdt, og det er ikke rigtig rart, at man skal læse om Anna Bloch med gule tænder og dårlig ånde. Hun var den evige teenager, »tøserne« var hendes område, og hun var efter alt at dømme uforlignelig på dette område. Men dengang var det ikke in at være ældre dame, og resultatet var, at hun langt efter de 50 spillede piger på 12-14 år, eks.: Trine Rar (»Aprilsnarrene«) og Hedvig i »Vildanden«. Det gør lidt ondt.

Som bogen skrider frem, får Nicolai Neiiendams udtalelser en mere menneskelig forståelse, og vi, der er hans læ-